

Baruch Taub <baruchtaub120@gmail.com>

1. שמות פרק א פסוק כא (פרשת שמות)
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן כְּתֹוב בְּתֵיבִים

2 גור אריה שמות פרק א פסוק כא (פרשת שמות)
שקרויים בתים. ויראה לפי שהבית כולל הרבה - כן הכהונה, מפני שהוא כולל השייכים אל הכהונה, והם הכהנים בני אהרן, וכן הלוייה. וכן המלכות נקרא (כא) "בית" מפני שהוא כולל עמו אשר הוא מולך עליהם וכולם נכללים בו, לכך נקרא "בית המלך" (מ"א ט, א). ועוד כי אלו הג' הם עומדים בקביעות ונמשכים תמיד כמו הבית שהוא עומד בקביעות; כי הכהונה לא תוסר לעולם, וכן הלוייה. והמלכות - אם בנו הגון וראוי קודם לכל ישראל, כדכתיב (דברים יז, כ) "למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו", ודרשו (סיפרי שם) בנו קודם לכל, לכך נקראו "בתים", כך נראה.

3 עברא דדשא

ה', ומדקדקים דבכולם כתיב 'בית' מלבד אצל יראי ה'. וע"ד צחות [שיש בה הרכה מן האמת] י"ל כי יראי ה' אין להם בית, כי הם מנותקים כליל מגשמיות [ולפעמים אף משליכים אותם מבית מדרשם וממחיצת בני משפחתם]. אך להנ"ל י"ל ביותר עומק, כי כהונה ולויה אכן יש להם בית, כי הם עוברים מדור לדור, ואינם פוסקים לעולם, וכן ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא. אבל על יראת שמים, לא מועילה זכות אבות, כי אין הדבר תלוי אלא באדם עצמו, ואפילו היראת שמים של אתמול או של לפני שעה

כתיב (ב, כא) ויהי כי יראו המילדות את האלקים ויעש להם בתים, ופירש רש"י מחז"ל (סוטה יא): 'בתי כהונה ולויה ומלכות, שקרויין בתים', והמהר"ל בגור ארי' מבאר שקרויים בתים כי אלו הג' הם עומדים בקביעות ונמשכים תמיד, כמו הבית שהוא עומד בקביעות, כי הכהונה ממשיכה בדרך ממילא לכל הדורות, וכן הלוייה. והמלכות, אם בנו הגון וראוי קודם לכל ישראל. והנה כתיב (מסלס קלג, יט-כ) 'בית ישראל ברכו את ה' בית אהרן ברכו את ה', בית הלוי ברכו את ה' יראי ה' ברכו את

יודוך אחיך - יהיו כל אחיך נקראין על שמך, אין אדם אומר ראובני אנא שמעוני אנא, אלא יהודי אנא, לכך בספר בראשית עד פרשת ויחי - ברכת יעקב לבניו, שהיה כל אחד קורא לעצמו ראובני או שמעוני, תרגם לכולם בשם עברי, אבל מברכת יעקב ואילך, פירש התרגום ע"ש יהודה (ע"י ס' לשם הסופר בסופו, תורה שלמה לוח קנ"ז, ולקוטי יהודה הסד"ש ע"פ כי לא נשנים המצוות העבריות). ויש בזה עומק, כי כחו של יהודה היה נצרך עבור בני ישראל בגלות, שהרי אמרו חז"ל (סוטה לו:) יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא - שקפץ אל הים במסירות נפש - נקרא כולו על שמו של הקב"ה, וזה מה שכל אחד צריך לומר יהודי אנא, לעבוד את ה' במסירות נפש, בלי התפעלות משום קושי, וביותר בגלות נצרך לעמול על יראת שמים במסירות נפש, שאז זוכים להיות מוקף בקדושה מכל הצדדים, ודייקא בגלות מתגלה ומתעצם הכח של יהודה שיש בכל יהודי, ללכת במסירות נפש ולהיות מוקף בקדושה.

קלה אינה מבטיחה ליראת שמים של עכשיו, כי בכל יום ובכל שעה ובכל רגע, צריכים לעמול להתייגע ולהתאמץ הרבה, לשמור ולהוסיף ביראת שמים.

בבעל הטורים בראש פרשתן כתב ואלה שמות בני ישראל - ראשי תבות ו'אדם א'שר ל'ומד ה'סדר ש'נים מ'קרא ו'אחד ת'רגום ב'קול נ'עים י'שיר י'חיה ש'נים ר'בות א'רוכים ל'עולם. ודקדקו אמאי דייקא בתחלת ספר שמות נרמז ענין זה של שמו"ת, ולא בראש התורה, בתחלת ספר בראשית. וי"ל לפי שכאן התחילה הגלות והתחילו לדבר בלשון ארמי וצריכים תרגום. אך יש שכתבו לתרץ שיש ענין מיוחד בתרגום של חומש שמות, שהרי מצינו שבתורה בני ישראל נקראים עבריים, הן בספר בראשית והן בספר שמות, אבל יש שינוי בתרגום על תיבת 'עברי', שבספר בראשית מתרגם 'עבראה', ובספר שמות מתרגם 'יהודאה', וזה משום שאמרו חז"ל (ב"ר נט, ו) על הפסוק (ויחי מט, ח) 'יהודה אתה

משה רבינו בילדותו

וַתִּפְתָּח וַתֵּרָאֶהוּ אֶת־הַלֵּל וְהַנְּהַגְעַר בְּכָה וַתִּחְמַל עָלָיו וַתֹּאמֶר מִי־לִי הָעֶבְרִי
זֶה: (שמות ב' ו')

לאחר שהתורה מפרטת את רשימת יורדי מצרים, היא מתארת את שנות ילדותו של משה רבינו. כחלק מתיאור זה מספרת לנו התורה על כך שיוכבד, אמו של משה, נאלצה להניח את משה רבנו בתוך תיבה על פני היאור. אמנם למרות שיוכבד לא יכלה יותר לשמור על משה והוכרחה לשלוח אותו ממנה, אנו מוצאים במדרש שהיא בנתה חופה מעל ראשו של משה בתוך התיבה - מעשה המסמל את התקווה לכך שלאותו הילד שכעת עומד בודד ונטוש לגורלו, יהיה עתיד, והוא יזכה לעמוד תחת החופה. ואכן, בתיה בת פרעה מוצאת לבסוף את משה ומצילה אותו.

הגאון ר' ניסן אלפרט מביא את דבריו של ר' אהרן מצאנז, המעורר נקודה למחשבה אודות ניסוח הפסוק המתאר את הצלתו של משה בידי בתיה;

אף על פי שהתורה עוסקת כאן בדמותו של משה, היא מקדישה פסוק המתאר את האירוע מזווית הראיה של בתיה - כיצד הבחינה ראשית בכך שהנער בכה ורק לאחר מכן במוצאו העברי וכיצד חמלה עליו.

נראה שהתורה מבקשת ללמד אותנו כאן יסוד בעשיית חסד עם הזולת; רגש החמלה שצריכים אנו לחוש ביחס לזולת אינו נוגע כלל לשאלה האם הוא אכן ראוי לאותו חסד. כך אנו מוצאים אצל בתיה - ראשית כל היא הבחינה במצוקתו של משה, ורק לאחר מכן שמה לב לעובדה שילד זה הינו מילדי העבריים, נגדם קידש אביה מלחמה ושהצלתו עלולה לסכן את חייה שלה - ואת המשך קיומה של האומה המצרית כולה. כעת היה עליה לשקול בפלס את הדברים ולקבל את ההחלטה האם לחמול עליו או לא - אבל רגש החמלה מגיע עוד קודם לכן, כשהוא אינו תלוי בשאלה האם מעשה החסד נכון באופן מושכל. העובדה שבתייה יכלה לחוש רגש זה עוד בטרם נודעו לה הסכנות, סייעה לה בהחלטתה לגמול חסד עם משה בכל אופן, למרות הסיכון הגדול הכרוך בכך.

כמובן, לא די ברגש לבד כאשר ניגשים לעשיית חסד; יש לשתף גם את השכל בשלב השני - אך לעולם מקומו של הרגש לא נפקד. גישה זו מרומזת בביטוי: "חסד ואמת", כאשר החסד מגיע לפני האמת. רק העובדה שרגש החסד קודם יכולה לאפשר לנו לקבל החלטות מורכבות ולהשתחרר מעולם המכביד של הנגיעות האישיות.

פטירתו של יוסף הצדיק

וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אָחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא: (שמות א' ו')

הגאון ר' יצחק הוטנר עמד על כך שמיתתו של יוסף הוזכרה פעם נוספת בסוף חומש בראשית. מדוע ישנו צורך לחזור פעמים על אותו האירוע?

שאלה זו מיישב הגר"י הוטנר על פי דבריו של הרמב"ן; הרמב"ן הגדיר את ספר בראשית כ"ספר האבות" ואת ספר שמות כ"ספר הבנים". היכן מקומו של יוסף בתוך חלוקה זו? מצד אחד, בגמרא בברכות (ט"ז ע"ב) מבואר ש"אין קורין אבות אלא לשלשה", ומכאן שיוסף נחשב כחלק מדור הבנים. מאידך, יוסף אינו יכול לעמוד בשורה אחת עם שאר האחים; כמו יעקב אבינו, גם יוסף זכה לעמיד שבטים: מנשה ואפרים. כמו כן, כשם ששלשת האבות תקנו כל אחד תפילה משלו - אברהם שחרית, יצחק מנחה ויעקב ערבית - כך ישנה תפילה בעלת שם דומה לזה של יוסף, הלוא היא תפילת מוסף.

בחינת "אב" של יוסף מתבטא גם בעובדה שכשאר האבות, גם יוסף היה ה"ראשון" במובן מסוים הנוגע להמשך קיומו של כלל ישראל; אברהם אבינו היה הגר הראשון, יצחק אבינו היה הראשון שנולד כיהודי ויעקב היה הראשון שכל צאצאיו נחשבים ליהודים - כאשר מעמד זה אינו תלוי במעשיהם.

אמנם, עדיין קיימת דרך אחת, חלילה, להתנתק מהעם היהודי על ידי התבוללות, מאחר שהילד הולך אחר האם, ובנישואים לאישה נוכרייה הופך הדור הבא גם כן לנכרי כמו אמו. הראשון שהתנסה בניסיון זה היה יוסף, שדחה את ניסיונות הפיתוי של אשת פוטיפר - ובכך שמר על טהר זרעו. במובן הזה, יוסף היה הראשון שהראה שעם ישראל יכול להמשיך ולשרוד גם בהיותו בגולה באמצעות שמירה על קדושת המשפחה.

נמצא, שיוסף נחשב כממצע בין דרגת "אב" לדרגת "בן"; הוא החוליה המקשרת בין דור האבות לדור הבנים. מסיבה זו, הופיע מותו של יוסף בחומש בראשית, יחד עם פטירתם של האבות - אך גם בחומש שמות, להורות שהוא שייך בעצם לדור הבנים.